

τίποτε δὲν ἔγεινε τέλειον! » Αὐτὴ δὲ ἡ πλουσία φύσις, ἡ ῥίπτουσα τοὺς καρπούς ἐτοίμους εἰς τὰς ποδιάς τῶν κατοίκων τῆς Κερκύρας, ἀνεχάτιπεν ἀρά γε παρακωλύουσα τὴν ζωϊκὴν αὐτῶν δράσιν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐνεργῇ; Ἡ μήπως ἡ μακρὰ αὐτῶν ἀπὸ τῶν ξέων ἐξάρτησις παρέλυσε χωλάνατα τὴν δραστηκότητά των; Ὅποια δὴποτε καὶ ἂν εἴνε ἡ αἰτία, τὸ γεγονός μένει ἀνκμριτῶήτητον, ἀνηλεῶς δὲ τὸ ἐπικυαλαμβάνουσιν οἱ ἀριθμοί, οὓς δα-νείζομαι ἀπὸ τῆς τελευταίας τῆς Ἑλλάδος στατιστικῆς τοῦ ἔτους, 1889. Πανταχοῦ ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὰ τελευταία ἔτη ἐκτάκτως ἠΰξησεν ἡ τῶν ἐντοπίων συμμετοχὴ εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὴν μεγάλην βιομηχανικὴν παραγωγὴν—τῆς Κερκύρας τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν κατέχει καὶ σήμερον ἀκόμη τὴν τελευταίαν θέσιν, τὰ δ' ἐργοστάσιά της περιορίζονται σχεδὸν ὅλως διόλου εἰς ἀριθμὸν τινα ἀτμομύλων καὶ σαπωνοποιείων (:). Ἐπειτα: Ἐν τῶν καλλίστων χαρακτηριστικῶν τῶν Ἑλλήνων εἴνε ὅτι, προκειμένου περὶ ἀλληλοβοηθείας, δὲν πτοοῦνται πρὸ καμμιᾶς θυσίας. Μία δ' ἐκτάκτως ἀνεπτυγμένη συναίσθησις τῆς κοινωφελείας παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν ἐκδηλοῦται διὰ μεγάλων ἰδρυμάτων καὶ φιλανθρωπικῶν σωμα-

τείων. Ἐκ Κερκύρας οὐδὲν σχεδὸν τοιοῦτον ἀναφέρει ἡ στατιστικὴ (:). Ἐκτὸς γυναικείου τινὸς συλλόγου καὶ ἐτέρου προστατευτικοῦ τῆς τῶν ἀπόρων παιδεύσεως διαπρέπουσιν ἐπὶ τῆς νήσου δύο μουσικοὶ καὶ εἰς δραματικὸς σύλλογος. Εὐγλωττότατα ὅμως ἐκφράζει τὴν ἐπικρατοῦσαν κατάστασιν ἰδίᾳ τὸ γεγονός, ὅτι ἐκ 2,700 φοιτῶντων εἰς τ' ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια μόλις τὸ πέμπτον περίπου εἴνε κοράσια· ἐν ταῖς δημοτικαῖς μάλιστα σχολαῖσις τὰ θήλεα δὲν ἀποτελοῦσιν εἰ μὴ τὸ ἕκτον τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν. Ἐλευθερὸν εἴνε ὅτι ταῦτα ἐπ' οὐδεμιᾶς τῶν Ἰονίων νήσων ἔχουσιν οὐσιασθῶς κάλλιον. Τούναντίον ἐν νεαρχίς ἐπαρχίαις, ὅποια ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ Βοιωτία, ἀναλογοῦσι δύο θήλεα πρὸς τρία πάντοτε ἄρρενα. Εἰς τὰ ἀνώτερα μάλιστα τῆς Ἀττικῆς ἐκπαιδευτήρια ἡ ἀναλογία μεταξὺ τῶν δύο φύλων εἴνε σχεδὸν ἡ αὐτή. Καὶ ναὶ μὲν εἰς τινα μέρη τῆς νέας Ἑλλάδος ἡ ἀναλογία εἴνε πλέον μειονεκτικὴ τῆς ἐν Κερκύρα, ἀλλ' ὅμως ὁ πολιτισμὸς τῆς νήσου ταύτης χρονολογεῖται ἀπὸ τῶσων περίπου ἑκατονταετηρίδων, ἀπ' ὧσων δεκαετηρίδων χρονολογεῖται ὁ τῆς Ἑλλάδος.

PR DR HIRSCHFELD

Μετάφρ. Γ. Μ. Β.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΟΥ

Διήγημα

Συνέχεια καὶ τέλος, ἴδε σ. 188.

Ε'

Πέρασε κι' ὁ χειμῶνας. Ἐλυωσαν τὰ χιόνια τοῦ Ζυγοῦ, μόνο ἡ κορφὴ του πρόβαλλεν ἀκόμα τιλυγμένη σὰ μέσα σὲ ψιλὸ κατάλευκο γιατρᾶκι. Στὸ Μισόκαμπο λουλούδιζαν ἡ μυγδαλιαῖς καὶ 'ς τὰ σπιτάκια τοῦ Θαλασσοχωριοῦ, μέσ' ἀπὸ κάθε χαγιάτι καὶ κάθε λιακωτό, μέσα σὲ λογῆς λογῆς γαστρούλαις καὶ κασελάκια πρασίνιζεν ὁ βασιλικός, τὸ δυόσμο, τὸ δεντρολίβανο, κι' ἀνθίζαν τὰ ρόδα, τὰ γαρύφαλα, τὰ μανουσάκια καὶ ἡ βιολέταις. Καὶ τὸ πιὸ φτωχόσπιτο τὸ ἔβλεπες πλούσιο σὲ μυριστικά, καὶ τὰ κορίτσια τοῦ Θαλασσοχωριοῦ μὲ τῆς θρεμμέναις πλεξίδες καὶ τὰ βεργολυγερὰ κορμάκια τους τὸ εἶχαν ξεχωριστὴ δουλειὰ τὴν ἀνοιξὴ νὰ τὰ ποτίζουν καὶ νὰ τὰ ξεδιαλέγουν τὰ λουλούδια τους. Κ' ἐκεῖ κάτω ἀπ' τὰ χαγιάτια κι' ἀπ' τὰ λιακωτά, σὲ πόρταις καὶ σὲ παράθυρα κι' ἀνάμεσα 'ς τῆς γάστραις, ἔχτιζαν καὶ τὰ χελιδόνια τῆς φωλιαῖς· τί εὐκολα ποῦ εὑρίσκαν τόπο γιὰ νὰ χτίσουν τῆς φωλιαῖς τους ἐκεῖ πέρα· ὅσο φτωχότερα ἦταν χτισμένο τὸ σπίτι, τόσο πλουσιότερα, τόσο ἀφοδότερα ἐξῆσαν τὰ χελιδόνια τὰ καυμένα· καὶ θαρσεῖς τὸ γνῶριζαν κι' αὐτὰ!

Στὸ σπιτικὸ τοῦ Μήτρου τοῦ Ρομελιώτη

κανένα λουλούδι δὲν εἶχε ἀνοιξεί· δυὸ τρεῖς γαστρούλαις ἐστέκονταν ἀπάνω 'ς τὸ μπαλκόνι γυναικεί, σὰν νὰ διάθικεν ἀπάνω τους ἀράπικο ποδάρι. Στὸ μυαλὸ τῆς Δήμηνας φροντίδες γιὰ λουλούδια δὲ χωροῦσαν. Τὸν περασμένο χειμῶνα ἔριξε τ' ἀνεμῶδροχο τῆς γάστραις μὲ τῆς τάβλαις ποῦ τῆς ἐκρατοῦσαν καὶ στόλιζαν τὴν μπροστινὴ τὴν ὄψι τοῦ σπιτιοῦ ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη, καὶ μαζὶ μ' αὐτὰ καὶ τῆς φωλιαῖς μ' ὅλα τὰ χελιδόνια. Κανεῖς δὲ συλλογίστηκε νὰ τὰ ξαναστυλώσῃ. Καὶ σὰν ἦσθεν ἡ ἀνοιξὴ καὶ γύρισαν καὶ τὰ πουλιά της, δὲ στάθηκαν 'ς τὸ σπῆτι, ἰ·' ἐφυγαν τὸ χαλασθὸ ἀνήσυχια χτυπῶντας τὰ φτερά.

Πέρασαν ἡ ἀποκορκιάς κ' ἡ Μεγάλη Σαρακοστή μὲ τὸ κκλὸ ἦταν 'ς τὰ τελευταία. Κ' ἡ Ἑβδομάδα τῶν Παθῶν ξαναγύρισεν. Ὁ Ἀπρίλις, νιόφετος, ξανάνιωσε τὴ ζωὴ καὶ νέα δύναμι σκορποῦσε γιὰ τῆς ζωῆς τὸν ἀγῶνα· νέαις χαρῆς ἐνοιωθεν ἡ ψυχὴ, νέαις φροντίδες ξεφύτρωναν 'ς τὸ νοῦ· σὰν τ' ἀνθη ξάνοιγαν ἡ ἀγάπαις, ἡ ἐκκλητικαῖς ἀνοιχταῖς, μοσχοβολοῦσαν ἀπὸ λιβάνι, κ' ἡ καρδιαῖς, ἀνοιχτότεραις, μοσχοβολοῦσαν ἀπὸ ἐλπίδες. Τέτοια ἐποχὴ γλυκαίνεται κι' ὁ βασιανισμένος· κι' ὁ ἀπελπισμένος παίρνει ἄρμη· κι' αὐτὸς ποῦ εἶν' ἐτοιμὸς νὰ ξεψυχήσῃ,

τὴν ἀγκυλιάζει σφιχτότερα τὴ ζωὴ, κυττάει νὰ τὴν πουλήσῃ ὅσο μπορεῖ ἀκριβώτερα.

Ὁ Μῆτρος δὲν εἶχε πλέον γλυτωμό. Μετρημέναις ἦταν ἡ μέραι· του. Πᾶνε κ' οἱ γιατροὶ μὲ τὰ γιατρικά, πᾶνε κ' ἡ μάγισσες μὲ τὰ μαντολόγια. Γαγγυρίνιασε τὸ πόδι. Τὸ φαρμάκι ἀνέβαινε ὀλοένα κι' ἀπλώνονταν 'ς τὸ αἷμα. Κ' ἐκεῖνος; ἀμίλητος, ἄσειστος, μόνο τὰ μάτια του μιλοῦσαν, γοργοκίνητα, γυαλιστερὰ, λες καὶ περιμένε τὸ Χάρο, γιὰ νὰ λογαριαστοῦν. Ἡ δόλια ἡ Δήμινα εἶχε καταντήσει ἀγνώριστη ἀπὸ τὴν ἀγρύπνια κι' ἀπὸ τὴ λύπη, σωττὸ σαράβαλο. Ὁ Μάρκος ὁ Κανίνιας, ὁ Γιαννάκος ὁ Ταρνάνακας κ' ἡ Γαρία Ταρέλα οὔτε μιλοῦσαν οὔτε τὸ κουνούσαν ἀπ' τὸ πλευρό του. Τὴ Μεγάλη Πέμπτη ἔφεραν τὸν παπὰ Θύμιο καὶ τὸν μετὰλαβε.

Ἡ Μεγάλη Παρσκευὴ ξημέρωσε ὄχι σὰν ταῖς ἄλλαις χρονιαῖς, μὲ μαῦρον οὐρανὸν. Ξημέρωσε καταγάλανη κι' ὀλόξανθη. Μὲ τὴν πρώτη ἀκτίνα τοῦ φωτός ποῦ γλύσῃ ρησεν ἀπὸ τὴ χραμάδα 'ς τὸ στῶμα τοῦ Μῆτρος, ὁ Μῆτρος ἐσπαρτάρησε κ' ἔβγαλε φωνὴ τρανὴ κ' ἔκραξε:

— Μάννα, ἦλιο θέλω, ἀέρα θέλω! ἄνοιξε τὸ παράθυρο!

Κι' ἀνοίγει τὸ παράθυρο κι' ὁ ἥλιος πλημμυρίζει τὸ σκοτιδικισμένο, τὸ ἔρημο σπίτι. Σὰν πανηγύρι χύνεται τὸ φῶς του σὲ πάτωμα, σὲ τοίχους, καὶ σὲ κάθε τι. Τὸν περιχύνει τὸν ἄρρωστο, καὶ θάλεγε; πῶς ἦταν αὐτὸς ὁ μόνος γιατρός; κι' ὁ μόνος μάγος. Τὰ μακρὰ κι' ἀχτένιστα μαλλιά του τ' ἀναταράζει τὸ πρῶνόν τ' ἀγέρι ποῦ μὲ βία χύθηκεν ἀπ' τ' ἀνοιχτὸ παράθυρο. Κι' ἀπ' τ' ἀνοιχτὸ παράθυρο τὰ μάτια του τραβᾶνε ἴσα ὀλόγια κι' ἀνταμώνονται μὲ τὸν ἥμερο γιαιλὸ τοῦ Θελασσοχωριοῦ· τὸν ἴδιο τὸ γιαιλὸ ποῦ ἀλλάζει χίλια χρώματα σὰ χίλια ὄνειρα σὲ κάθε χρυσοφίλημα τοῦ ἡλιοῦ ἀπ' τὸ πρῶν ὡς τὸ βράδυ. Μόνον πῶς ὁ Αὐγουστος δὲ μποροῦσε τότε νὰ τοῦ δώσει τὴ μυστικὴ ἐμορφὰ ποῦ σήμερον τοῦ δίνει ὁ Ἀπρίλης, πλασμένη ἀπ' ὄλαις ταῖς πνοαῖς κι' ἀπ' ὄλαις ταῖς λαχτάραις τῆς ζωῆς. Καὶ σὲ μίαν ἄκρη τοῦ μῶλου τὰ μάτια του ξανοίγουν ἕνα κικιάκι, τὸ ἴδιο τὸ καίκι του, ξαρματωμένο ἐκεῖ, παραρριμένο. Καὶ σὰ νὰ φώτισεν ὁ ἥλιος τὸ λογισμό του πρὸ βυθεία κ' ἀπὸ τὸ σπίτι του, κατὰλαβε κι' αὐτὸς; πῶς ἦρθεν ἡ στερνὴ του ἡ ὥρα, πῶς ὁ Χάρος πλάκωσε, καὶ πῶς ἔπρεπε νὰ παραδοθῇ σὰν ἄξιο παλληκάρι, μὰ τὸν κύρ Ἥλιο ποῦ τοῦ φώτιζε τὸν ὕστερό του δρόμο. Κι' ὁ μάγος ὁ Ἥλιος τὸν ἐμάγεψε· τὸν μέθυσε μὲ ἕνα παραξένο κι' ἀπάντεχο κρασί, καμωμένο ἀπὸ ζωὴ κι' ἀπὸ θάνατο.

— Ἐνα καθρέφτη, μάννα, ἕνα καθρέφτη!

Τοῦ ξανάβεν ἔξαρχα ἡ ἔγνοια τοῦ στολιδίου

ἤθελε νὰ συγυρῇ τὴ λεβεντιά του γιὰ τὸ ταξεῖδι τοῦ κάτου κόσμου. Τοῦ φάνονταν πῶς ἐτοιμάζονταν νὰ πάῃ στὸ πανηγύρι τοῦ αἰ Λια, 'ς τὰ πλάγια τοῦ Ζυγοῦ. Κ' ἡ μάννα ποῦ ἀλάλιασεν ἀπ' τὴ συμφορὰ, ποῦ ἀγοριοῦσε καὶ δὲν ἐνοιώθε, ποῦ ἐνοιώθε χωρὶς νὰ συλλογίζεται, τοῦ φέρονε τὸν καθρέφτη.

Ἐπῆρε τὸν καθρέφτη, κι' ἄρχισε νὰ κυττάζεται μέσα 'ς αὐτόν. ὄχι νὰ κυττάζεται, μὰ νὰ κυττάζῃ μέσα 'ς αὐτόν χίλιας ἐνθύμησες, χίλιας εἰκόνες ἀπ' τὰ μικρὰ του χρόνια ὡς τὰ πορινὰ· εἰκόνες κ' ἐνθύμησες, θαφταῖς μέσα 'ς τὸ νοῦ του, ποῦ ξεθάφτονταν γιὰ ὑστερὴν φορὰ κι' ἀνασταίνονταν καὶ σὰν πουλάκια γοργόφτερα ταῖς ἔβλεπε μὲ τὰ σβυσμένα μάτια του νὰ σπαρταροῦνε μέσα 'ς τὸ γυαλί. Κ' ἔλεγε; πῶς ἦτον ὁ καθρέφτης ὡσὰν ἐκεῖνον τὸ μαγικὸ τὸν περίφημο ποῦ μέσα του ξανοίγεις ὅλα τὰ μακρὰ τὰ περασμένα καὶ ὅλα τὰ μακρὰ τὰ μελλόμενα.

Κ' ὕστερον μὲ μιὰς δὲν ἀντίκρυσε ἄλλο τίποτε μέσα 'ς τὸν καθρέφτη παρὰ τὸ κατὰχλωμο πρόσωπό του καὶ τὸ σωμένο του κορμί. Καὶ πάλι ἀκούστηκε νὰ λέῃ μ' ἐκεῖνον τὸν ἀλάλητο καὶ μὲ τῆς λεβεντιάς.

— Ἄχ! ὠραῖα νιάτα ποῦ θὰ φάῃ ἡ γῆς!

Καὶ καθὼς εἶπεν «ὠραῖα νιάτα», ἔτσι τὸν πῆρε γιὰ στερνὴ φορὰ κ' ἡ φροντίδα τῆς νιότης, τοῦ στολισμοῦ καὶ τῆς ἐμορφιάς ἡ φροντίδα ποῦ δὲν τ' ἀφίνει τὰ παλληκάρια καὶ μέσα 'ς τὴν ἀγκυλιά τοῦ Χάρου. Κι' ἄρχισε νὰ τὰ χτενίζῃ, νὰ τὰ χτενίζῃ τὰ σγουρὰ μαλλιά, τὰ φροντωμένα κι' ὀλόμακρα, ποῦ εἶχαν ζουρήξει, θαρροῦσες, ὅλη τὴ φρεσκάδα καὶ τὴ δύναμι τοῦ κορμιοῦ, γι' αὐτὸ φούτωσαν ἔτσι καὶ μακρῶν. Κι' ἔστριψε τὸ μουστάκι του σὰ νὰ ἦτον ἐτοιμὸς γιὰ δεῦτερον ἀρραβωνήτια. Κ' ὅταν ἀπόκαμε πιά, σὰ νὰ τοῦ φώτισεν ἄξαφνο πῶς τὸ νοῦ, ἔτσι καθὼς ἦτον ἀκουμπιστός, εἶπε 'ς τὴ μάννα του:

— Τώρα, δυστυχισμένη μάννα, τόσον καιρὸ ἔκανα κουράγιο. Ἐλεγα πῶς δὲ θὰ πεθάνω.... Μιὰ χάρι τώρα σοῦ ζητάω. Κλάψε με, νὰ σ' ἀκούσω.

— Μπα! παιδί μου, τί λόγια εἶν' αὐτὰ; Νὰ σὲ κλάψω; Ἴσα μ' αὐτοῦ ἦρθες; τραίλιζεν ἀλαλιασμένα ἡ μάννα.

— Ἄχ! καὶ πάλι ἄχ! Κλάψε μάννα, κλάψε! Τὰ νιάτα χῶμα, γίνονται κ' ἡ λεβεντιά χορτάρι, καὶ τὸ σάβι ο κορμὶ χῶμα καὶ τὸ πατοῦνε! Ὅπου πᾶς καὶ σταθῆς, μάννα, νὰ τὸ λές.

Σόπησε λιγάκι, κ' ἔξαφν' ἀνατινάχτηκε ἀπελπισμένα καὶ φώναξε:

— Δὲ θέλω νὰ πεθάνω μοναχικὰ· κόσμο θέλω. Ἄνοιξε μάννα τὴν πόρτα, νὰ μὴ κόσμος μέσα.

Θὰ κόντευε τὸ μεσημέρι. Γύριζαν οἱ Θελασσοχωριταῖς ἀπ' τὴν ἐκκλησίαν. Ἄντρες, γυναῖκες,

παιδιά, κρατούσαν ἄνθη ἔς τὸ χέρι, τ' ἄνθη τοῦ Ἐπιταφίου. Ὅταν ἐξαφνα φτάνει ἔς τ' αὐτιά τῶν ἀνθρώπων, ὄλων ἐκείνων, ποῦ ἐβγαίνουν ἀπ' τὸν ἄη Νικόλα, κι' ὄλων ἐκείνων ποῦ περνοῦσαν ἀπὸ 'κει, — κι' ἦτον ἀδιάκοπο τὸ διάβα κατὰ τὴν ὄραν ἐκείνη, — φτάνει ἕνας ἦχος ἀργός, βραχνός, λυπητερός· λυπητερός ποῦ σήκωνε τῆ τρίχες καὶ σὲ σπάραζεν, ἦχος βγαλμένος σὰν ἀπὸ ζωντόβολο, σὰν ἀπὸ ἄνθρωπον· ἦχος ποῦ κατέβαινε καὶ ὑψώνονταν, κι' ἐπνίγονταν, καὶ χύνονταν, καὶ δέρονταν· ἦχος ποῦ ἦταν καὶ μίλημα καὶ οὐρ· λιασμα καὶ θρήνος καὶ παράπονο, καὶ κλάψιμο καὶ γέλιο, καὶ βρισιά, καὶ τραγοῦδι· τραγοῦδι τρομασμένης, ξετρελλαμένης, ἀπελπισμένης ψυχῆς. Κ' οἱ διαβάταις ἄκουγαν, στέκονταν, ἀνατρίχιαζαν, αὐτιάζονταν, ἐνοιῶθαν, κουνούσαν τὰ κεφάλια κι' ἔλεγαν ἕνας τοῦ ἄλλου :

— Μοιρολόι! ποιὸς νὰ πέθανε;

Κάποιος ἐδειξε τότε τὸ σπίτι τῆς Δήμαινας, κι' ἔκραξε :

— Δὲν τὸ ξέρετε; ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς Δήμαινας βγαίνει τὸ μοιρολόι. Πέθανε ὁ ἀφεντομῆτρος!

Πέθανε ὁ Μῆτρος! Ὁ Μῆτρος ὁ λεβέντης, ποῦ βασανίζονταν ἕνα χρόνο ἔς τὸ στρώμα. Ὁ Μῆτρος ὁ χτυπημένος, ὁ ζηλοφθονημένος, ὁ μαγεμένος, ὁ ἀδικασκοτωμένος! Σὰ χαλάζι ἐπεσε τὸ μαντάτο ἔς ὄλο τὸ Θαλασσοχώρι. Κ' ὅσοι τ' ἄκουγαν, ἀνεστέναζαν, ἐμιγνῶν μὲ βία τῆς ἀπαλάμης, κι' ἡ γυναῖκες τραβοῦσαν τὰ μάγουλα σὰ νὰ μὴ τὸ περίμεναν ἀπὸ τόσοις μῆνες. Δὲ μπορούσαν νὰ τὸ χωνέψουν. Ὅταν πεθαίνει παλληκάρη σὰν τὸ Μῆτρο, πεθαίνει ὀλόκληρη ζωὴ, σβύεται ὁ ἥλιος! Καὶ τότε στάθηκεν ἕνα πρᾶμμα ποῦ δὲ θυμοῦνται οἱ γεροντότεροι νὰ ξαναστάθηκε κι' ἄλλη φορὰ ἔς τὸ Θαλασσοχώρι. Καθένας ποῦ ἄκουγε τὸ νέο, τὸ ἔλεγε τοῦ ἄλλου, καὶ ἀμέσως, ὅπως ἦταν κι' ὅπου βρίσκονταν, τραβοῦσε γοργὰ κατὰ τὸ σπίτι τοῦ Μῆτρο. Ποῦ μαζεύτηκεν ὄλος ἐκεῖνος ὁ κόσμος; Γυναῖκες ὠμορροσουγυρισμέναις μὲ τὰ μαῦρα φακίλια· γυναῖκες ἀνάλλαγες, ὅπως βρίσκονταν ἔς τὰ σπῖτια τους. Κάθε λογῆς ἄντρες, νοικοκυραῖοι, δουλευτάδες τῆς θάλασσας καὶ τῆς στεριᾶς. Παιδάκια ποῦ τὰ κρατοῦσαν ἀπ' τὸ χέρι καὶ παιδάκια ἔς τὸ βυζὶ τῆς μάννας. Ὅλοι ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ τραβοῦσαν ἴσια ἐκεῖ. Ἐλεγε πῶς μέσα ἔς τὸ σπίτι ἐκεῖνο γίνονταν τὰ Πάθη τοῦ Χριστοῦ, κι' ἔχει στηθῆ ἕνας ἄλλος Ἐπιτάφιος. Καὶ πολλοὶ κρατοῦσαν ἀκόμα ἔς τὰ χέρια τους ἄνθη, ἄνθη ἀπ' τὸν Ἐπιτάφιο, κι' ἔλεγε πῶς πήγαιναν νὰ τὰ ρίξουν ἀπάνω ἔς τὸ στρώμα τοῦ πεθαμένου, μ' αὐτὰ νὰ τοῦ εὐωδιάσουν τὸν τελευταῖον ὕπνο, νὰ τὸν ἀγιάσουν τὸ νεκρό.

Τὸ σπίτι πρόβαλλε μ' ἀνοιχτὰ παραθύρια, μὲ πόρτα ὀλάνοιχτη. Τῶλουζεν ὁ ἥλιος τοῦ μεσημεριοῦ. Νὰ μὴν ἤξερε κανεὶς τίποτε, νὰ μὴ γροικοῦτε

τὸν ἦχο, θὰ στοχάζονταν, ὅχι πῶς διάβαινε ὁ Χάρος ἀπὸ 'κει, μὰ πῶς εἶχε στηθῆ μεγάλο πανηγύρι. Κανεὶς δὲν τὸν κρατοῦσε τὸν κόσμο ἐκεῖνον. Ὅσοι ἔτρεζαν πρῶτοι, δρασκελίησαν τὸ κατώφλι, ἀνέβηκαν, τραβήξαν ἴσα μέσα, σκόρπισαν ἔς ὅλα τοῦ σπιτιοῦ τὰ χωρίσματα. Οἱ ἄλλοι κάρτερουσαν ἀπ' ὄξω. Κι' ὄλο ἔρχονταν. Κι' ὄλο κατέβαιναν, κι' ὄλο ἄραζαν ἄνθρωποι μπροστὰ ἔς τὸ σπίτι. Κ' ἔξαφνα πάλι ὅσοι πρόφτασαν καὶ πρωτανέβηκαν ἔς τὸ σπῖτι, πρόβαλλαν ἔς τὰ παράθυρα, κατέβηκαν πάλι, λαχανιασμένοι, ἀποσωμένοι, κίτρινοι, καὶ ἔφεραν νέο μαντάτο: — Δὲν πέθανεν ἀκόμα, δὲν πέθανε. Ψυχομαχάει· κι' ἔβαλε νὰ τὸν μοιρολογήσουν ζωντανό! Μωρὲ ἀκούς; Δὲν ξαναστάθηκε τέτοιο πρᾶμμα!

Κι' ἀλήθεια ἦταν, ὅσοι ἔμπαιναν μέσα ἔς τὸ σπίτι, μαρμάρωναν· ἐκεῖ ποῦ περίμεναν νὰ τὸν ἰδοῦν πεθαμένο καὶ νὰ τὸν νεκροφιλήσουν, τὸν ἀντίκρουζαν ἀνακαθισμένο ἔς τὸ στρώμ' ἀπάνου, μ' ὀργισμένην ὄψι, μὲ γουρλωμένα μάτια, μὲ τενωμένα αὐτιά, σὰν ἄτι ἀνυπόμονο νὰ τρέξῃ ἔς τὸν κάμπο, σὰν παλληκάρη ποῦ κάρτερουσε νὰ τοῦ φορέσουν τ' ἄρματα γιὰ νὰ χυθῆ. Καὶ σὲ μιὰ γωνιὰ μαζωχτῆ ἡ γοργὰ Δήμαινα καὶ ἀσάλευτη, μὲ λείψανο κορμιοῦ μονάχα, μὲ δίχως ψυχὴ, μὲ δίχως δάκρυα· ὅλη τῆς ἡ ζωὴ, εἶχε γίνε φωνή· μὰ ὅχι φωνὴ γυναίκα· ἡ φωνὴ τῆς ἴδιας τῆς ἀπελπισιάς. Καὶ τραγουδοῦσε ἔς ἕνα σκοπὸ δικό τῆς, ποῦ δὲν ξανακούστηκε, κι' ἔλεγε :

Ὁμορφονιὸς ψυχομαχάει, ὠμορφονιὸς πεθαίνει.

Ἀνάψτε πράσινα κερὰ καὶ κίτρινας λαμπάδες,

Νὰ φέξουνε τ' ὠμορφονιοῦ νὰ καταβῆ ἔς τὸν ἕδη.

Σκαλι σκαλι κατέβαινε, σκαλι σκαλι ἀνεβαίνει.

Ἡ Βασίλω ἡ συμπεθέρα τῆς, ποῦ δὲ μπορούσε νὰ βαστάξῃ, κάτι θέλησε νὰ τῆς εἰπῆ:

— Καϋμένη Δήμαινα, δὲν ξαναστάθηκε τέτοιο ἔς τὴν οἰκουμένην, τὸ παιδί σου νὰ ζῆ καὶ νὰ τὸ μοιρολογήσῃ!

Ἄλλ' ἀντὶ ν' ἀποκριθῆ ἡ μάινα, τὸ παιδί ἀποκοιτήθηκε :

— Πήγαινε ἔς τὴ δουλειά σου· τώρα θέλω νὰ μὲ κλάψῃ!

Καὶ γυρίζοντας πρὸς τὴ μικροπαντρεμένη τὴ Λόλω, ἔς τὴν ξαδερσοῦλα του, ποῦ ἔστειλε γονατιστῆ κι' ἔκρυβε τὰ σιγαλά τῆς δάκρυα μέσα ἔς τὸ μαντιλί τῆς, τὴν ἀγριοκύτταζε καὶ τῆς λέει :

— Μωρὴ Λόλω, γιατί δὲν κλαῖς κι' ἐσύ;

Κι' ἀκολουθοῦσε τὸ μοιρολόγι :

Κ' ἠῶρέν τον ἕνας σκόληκας μὰ καὶ τὸν ἐρωτάει :

Ποῦ πᾶς, ἀσῆμι, νὰ χυθῆς, μάλαμα, νὰ βολέψῃς;

Ποῦ πᾶς, ἀργυροκοῦδουνο, νὰ χάσῃς τὴ λαλιά σου;

Κι' ἀπὸ τὰ χεῖλη τῆς μάννας τὸ μοιρολόγι ξεφύτρωσε ἔς τὰ χεῖλη τῶν γυναικῶν τῶν ἄλλων, καθὼς τὰ δάκρυα φέρνουν δάκρυα καὶ τὰ γέλια γέλια, καθὼς τὸ κερὶ ἀνάφτει ἀπὸ

ἄλλο κερὶ, καθὼς ἀπλώνονταν κάποτε κι' ἡ πλημμύρα τοῦ γιαιλοῦ καὶ σκέπαζε τὸ Θαλασσοχώρι. Καὶ μέσα 'ς τῆς γυναῖκες ποῦ μοιρολογοῦσαν, ἄλλαις γυναῖκες πρόβαλαν μ' ἀνθοστέφανα καὶ μὲ χλωρὰ μπουκέτα, κι' ἄλλαις παραπέρα 'ς τᾶλλα χωρίσματα κασέλαις ἄνοιγαν κ' ἐτοίμαζαν βούχα γιὰ τὸ νεκρὸ ποῦ ἀκόμ' ἀνάσαινε, κι' ὀλοένα κόσμος, κόσμος ἀτέλειωτος ἀνέβαινε καὶ κατέβαινε· καὶ μέσα 'ς τὸν κόσμον ὁ Γιαννάκος ὁ Ταρνάναμας, ὁ Μάρκος ὁ Κανίνιας κι' ἡ Ταρία Ταρέλα, ἀποσωμένοι ἀπ' τῆς ἀγρύπνιας, κι' ἀπὸ τὸν πόνο συντριμμένοι, εἶχαν στηλώσει τὰ μάτια σὰν τυφλοὶ καὶ τίποτε λὲς δὲν ἔβλεπαν καὶ τίποτε δὲν ἔλεγαν. Ἀντίκρου ἀπὸ τὸ σπῆτι ὁ μικραγκὸς κάρφωνε μὲ δακρυσμένα μάτια τὰ ξύλα τῆς κάσας, κι' ἀπάνω ἢ Βασίλω μὲ τῆ Γυρτογιάννενα ζεδίπλωναν τὸ σάββανο· 'ς ἓνα τραπέζι ἔστεκεν ἡ κεντιστὴ κι' ὀλόχρυση σκουφία, στερεὸ χάρισμα τῆς ἀρραβωνιαστικιάς 'ς τὸν ἄκλληρο ποῦ τῆς ἔφρουγε γιὰ πάντα· μ' ἐκείνη θὰ τὸν στόλιζαν 'ς τὸ νεκροκρέβατο.

Ἀπὸ τὸ μεσημέρι κ' ἐκεῖθε ἄρχισεν ὁ χροπόλεμος. Τὸ ψυχομαχητὸ κράτησεν ὅλο τὸ δειλινό. Καὶ τὸ παλληκάρι βογοῦσε βαθεῖα κι' ἀναταράζοταν, σα χώρα ποῦ κάθε λίγο καὶ λιγάκι τὴν ἀνατίναζεν ἀπ' τῆς γῆς τὰ ἔγκατα σεισμὸς δαιμονισμένους. Καὶ μέσ' 'ς τὸ ψυχομαχητό, στερεὰ ζεσπιθίσματα τοῦ καντηλιοῦ τῆς ζωῆς, τέτοια λόγια ζεπετιῶνταν ἀνάρα ἀνάρα :

— Ἀχ! μωρὲ τί ἔπαθα!.... Φουστανέλλα φορεῖς.... Σιγὰ σιγὰ.... μὴν πατήσης τὰ πόδια μου.... Μπᾶ! μπᾶ! τί κόσμος εἶνε τοῦτος.... Ὅριστε! ὄριστε!.... Μάννα.... Μὴν πατήσης παραπάνω!... Τόπο! τόπο! Ἄερα θέλω!.... Γλυκεῖά ζωή.... Μὴ μοῦ κρύβεις τὸν ἥλιο.... Παραδόθηκα!

Καὶ μὲ τὸ παραδόθηκα παράδοσε 'ς τὸ Χάρο τὴ ζωή. Ξεψύχησε μπροστὰ 'ς τὰ μάτια τοῦ κόσμου, μέσα 'ς τοῦ Θαλασσοχωριοῦ τὴν ἀγκαλιά, σὰ λευκα ποῦ τὴ ρίχνει ὁ ζυλοκόπος ὕστερ' ἀπὸ βαρὺν ἀγῶνα, 'ς τάνοιχτά, μπροστὰ 'ς τὴν ὄψι ὀλόκληρου τοῦ λόγγου τοῦ ἀνήμπορου. Τὴν ἴδιαν ὥραν ὁ ἀνθρώπινος ἐκεῖνος λόγγος ποῦ ἀπλώνονταν ἀπ' τὸ στῶμα τοῦ νεκροῦ ἴσα 'ς τὸν δρόμον ἔξω, σκόρπησε μιὰ βοή, ποῦ τὴν εἶχε

γεννήσει βαρὺς καὶ μὲς κι' ἀλαφρὸ ξανάσασμα: Κρίμα 'ς τὸ παλληκάρι ποῦ πάει ἄδικα! Δόξα σοι, Κύριε, ποῦ τὸν ἀνάπαφες!

Τὴν ἴδια ἐκείνην ὥρα πέρα 'ς τῆς θάλασσας τὴν ἄκρη, ξανοίγονταν ἀπὸ τὸ σπῆτι τοῦ νεκροῦ, κι' ὁ ἥλιος ποῦ βασιλεῦς ὀλοπύρινος. Τὸ ἡμερὸ ἀρογιαλὶ δὲν ἐσοῦφρωνε πνοή. Τί γλύκα ποῦ εἶχεν ἡ φύσις! Στεριά καὶ πέλαγος ἠσύχαζαν νὰ μὴ ταράξουν τὸν πρόσκαιρον ὕπνο τοῦ παντοτεινοῦ θεοῦ, τὸν ὕπνο τὸν αἰώνιο τοῦ πρόσκαιρου τ' ἀνθρώπου.

Ὅμως τὴν ἴδια ἐκείνην ὥρα ὅσοι παρᾶστεκαν μέσα 'ς τὸν πλατὺν ὄντᾶ τὸ νεκρὸ μ' ἀνοιγμένα μάτια ἀκόμα, εἶδαν κάτι τι παρᾶξενον. Εἶδαν τὴ γρηὰ τῆ Δήμαινα ἀπ' τὸ στῶμα τοῦ παιδιοῦ τῆς ποῦ εἶχε καρφωθῆ ἐκεῖ ξεψυχισμένη, χωρὶς αἰσθησι καὶ χωρὶς δακρυα, καὶ πλέον καὶ χωρὶς φωνή, τὴν εἶδαν νὰ ὀρμήση ἀγριοπῆ, μέσα 'ς τὸν κόσμο, σὰν ἀγριογάτα, μ' ὀλόροχτα μαλλιά, μὲ χέρια τεντωμένα, μὲ δάχτυλα θάλανοιχτα, σὰν κάποιον νᾶθελε νὰ πνίξη. Μέσα 'ς τὴ μέση τοῦ σπιτιοῦ ἀθώρητη σὰ φεῖδ' εἶχε γλυστρήσει κ' ἔστεκεν ἀκίνητη, κι' ἀμίλητη, κ' ἔστεκεν ἡσυχη, ὀλογάλνη, σὰ μαρμαρωμένη, κ' ἐκύτταζε πρὸς τὸ κρεβάτι τοῦ νεκροῦ, μιὰ κόρη. Μιὰ μυστικὴ χαρὰ λαμπύριζε 'ς τὰ μάτια τῆς, καὶ τὸ κλεισμένο στόμα τῆς δὲν τ' ἄνοιγεν, ὅμως τὸ χάραξ' ἔλαφρότατα μιὰν ἀδιόρατη γραμμὴ ποῦ ἔμοιαζε χαμόγελο. Τ' ἀνάστημά τῆς δὲν ἦταν ἕψηλό ἀλλ' ὀψόνονταν ἀλύγιστο, τὸ πρόσωπό τῆς φάνταζε ὠριότερο καθὼς ἐπρόβαλε μονάχα ἐκεῖνο ἀπὸ τὸ μαῦρο σάλι ποῦ σκέπαζε ὅλο τὸ κεφάλι τῆς. Σ' αὐτὴν ἀπάνου ὠρμησεν ἡ γρηὰ. Ψιθυρισμοὶ ἀκούστηκαν τριγύρω:

— Μπᾶ! τὴν παληοβρωμα! τὴν ἀδιάντροπη!

— Μωρὲ τὴν εἶδατε τὴν τρολλο-Μόρφω!

Ἄλλὰ πρὸ τὸν προσφάτ' ἡ Δήμαινα νὰ τὴν ἀρπάξη, ἐκείνη ἀφανίστηκε γοργὰ, σὰν ὄνειρο κακό, σὰν πειρασμὸς ὀλόγλυκος. Κι' ἀπόμεινε ἡ γρηὰ σπαράζοντας καὶ φοβερίζοντας μὲ τὸ χέρι τὸν ἀέρα, καὶ πρὶν μακρὰ πλατεῖα ξαπλωθῆ 'ς τὸ πάτωμα, πρόσθασε καὶ ξεφώνισε:

— Ἀχ! μωρὴ στρίγγλα! Ὡς κ' ἐδῶ βγήκες, μπύισσα! Μοῦ τὸν ἔραχες! ἄχ! ἂν εἶχα κουμποῦρι σ' ἐσκότωνα! Ἄς εἶνε! Δὲν τὸν πήρες μιὰ φορὰ, κι' ἄς τὸν πήρε ὁ Χάρος!

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

